

**РЕЛІГІЙНІ ТРАДИЦІЇ ЗАПОРОЖЦІВ У ЗАДУНАЙСЬКОГО
КОЗАЦТВА**

В статті на основі спогадів задунайських запорожців систематизована інформація про релігійні традиції Запорозьких Вольностей у Задунайській Січі. Аналізується збережені традиції та їх трансформація у задунайців.

З огляду на специфіку “традиційних історичних свідчень” (“писемних джерел”) їхні інформативні можливості недостатні для багатоаспектного вивчення проблем, пов’язаних з духовним світом. Адже трансформації церковно-територіального устрою, зміни законодавчої бази, діяльність органів єпархіальної влади (що головним чином і фіксується “писемними джерелами”) становили і становлять важливий, але більше зовнішній бік релігійно-церковного комплексу, тоді як його сутністю був і залишається зміст релігійного життя на рівні парафій, родин, осіб.

Значно ширші можливості (порівнянно з можливостями законодавчих, актових, справочинних чи описово-статистичних джерел) для вивчення духовного світу населення відкриває використання наративу та усних свідчень, включаючи і ті, що були записані, переказані чи використані при написанні узагальнюючих історичних досліджень. Зауважимо, що тут ми свідомо “протиставляємо” “писемні” джерела, “писемні” документи і записи спогадів. Як “протиставляємо” і транскрипти інтерв’ю, інтерв’ю з усної історії, матеріали історико-етнографічних, фольклорних, археографічних експедицій іншим типам “історичних свідчень”, як то матеріалам офіційного діловодства тощо. Хоча зважаючи на “агрегатний стан” ті ж транскрипти інтерв’ю, як і законодавчі, актові, справочинні та інші джерела можуть бути віднесені до документів та до писемних джерел (тут ми опускаємо проблеми дефініцій, пов’язані із визначенням писемного джерела, писемного документа і т. ін.).

Сказане вище стосується і значення наративу та усних свідчень для вивчення церковних традицій запорожців у задунайського козацтва. Не випадково, що саме такі джерела широко використовувалися дослідниками, які звертались до історії задунайців. Тож спробуємо систематизувати дані щодо “відлуння” церковного устрою Запорозьких Вольностей, духовного світу запорожців на Задунайських теренах. Причому зробимо це на основі переважно саме переказів-спогадів самих задунайців.

Традиції релігійності запорозького козацтва, які формувались впродовж століть, не могли зникнути одночасно з ліквідацією Нової Січі. Значна частина таких традицій збереглася серед козаків, що перейшли після скасування Запорозьких Вольностей за Дунай.

Ще під час перебування П. Текелі з російськими військами під Новою Січчю значна частина козаків залишила територію Запорозьких Вольностей і переселилась на землі, що належали туркам⁴⁰². Турецький уряд, незважаючи на Кючук-Кайнарджийський договір, згідно з яким заборонялось переховування однією державою утікачів, підданих іншої, скоївших будь-який “тяжкий злочин, непослух або зраду”, за винятком лише випадків, коли такі бігли приймали в Туреччині іслам, а в Росії - православ'я, з огляду на власні політичні інтереси дозволив запорожцям проживати на території Туреччини, “не змінюючи ні звичаїв, ні віри, ні мови батьків”⁴⁰³.

30 серпня 1778 р. запорожці, які знаходились в Очакові, були зібрані до двору паші, де волоські священники привели їх до присяги⁴⁰⁴.

Маючи близько 10 тисяч людей обох статей і знаходячись на турецьких землях, задунайські козаки не мали змоги в повному обсязі відтворити устрій Нової Січі, і його риси існували в значно спрощеному і зміненому вигляді. Значною мірою це стосується і церковного устрою. На відміну від Запорозьких Вольностей, на території, заселеній дунайськими козаками, не було монастирів, великої кількості церков, каплиць і скитів. Не було на задунайських землях і великої кількості священників. Крім того, переселившись з території Російської імперії, запорожці позбулися контролю за церковною діяльністю з боку намісного правління, митрополита з консисторією і Синоду. За таких умов управління церковною справою на територіях, зайнятих задунайськими козаками, порівнянно з Новою Січчю було значно спрощене, і вирішення релігійних питань значною мірою залежало лише від волі Коша. В духовній сфері козаки формально визнавали зверхність молдавських архієреїв, які рукопокладали духовних осіб до їхніх церков⁴⁰⁵. Проте, як і в період Підпільненської Січі, вирішальну роль у справі призначення духовенства відігравали Кіш і Військо. Саме вони обирали осіб, яких бажали мати священниками при їх церквах. До території, зайнятої задунайськими козаками, приїжджали для надання релігійних послуг ченці з молдавських монастирів⁴⁰⁶. Крім того, духовними особами досить часто ставали самі козаки, які вирішили присвятити себе служінню Богові. Молдавські архієреї майже завжди рукопокладали до козацьких церков осіб, яких направляв до них Кіш. Владики тим більш охоче йшли назустріч побажанням військового керівництва, що серед них були і українці,

⁴⁰² Устное повествование, бывшего запорожца, жителя Екатеринославской губернии и уезда, селения Михайловки, Никиты Леонтьевича Коржа. – Днепропетровск, 1991. – С. 32-34.

⁴⁰³ Короленко П. Азовцы. – К., 1891. – С. 4.

⁴⁰⁴ Иванов П. К истории запорожских козаков после уничтожения Сечи // ЗООИД. – 1904. – Т. XXV. – С. 33.

⁴⁰⁵ Кондратович Ф. Задунайская Сечь. – К.: Изд. ред. ж. "Киевская Старина", 1883. – С. 84.

⁴⁰⁶ Иванов П. К истории запорожских козаков после уничтожения Сечи. – С. 33.

— наприклад, яський митрополит Гавриїл Запорожець А. Коломієць згадував, що “самі козаки попів обирали..., оберемо кого з козаків... письменного чоловіка, то [преосвященний] і постриже”⁴⁰⁷. Характерно, що виборність духовенства існувала серед українського населення Добруджи принаймні до кінця XIX ст. До 20-х рр. XIX ст. існувало право сільських громад обирати собі священиків в козацьких поселеннях Бессарабії.

Ставлення козаків до своїх релігійних споруд багато в чому залишилось таким, яким було в часи Нової Січі. Січова церква, збудована на турецькій території, за традицією отримала назву Покровської. За спогадами Коломійця, ззовні вона мала досить ординарний вигляд, була невелика, дерев'яна, з одним куполом, вкрита дошками і навіть не фарбована. Внутрішнє вбрання було набагато краще: “дуже добра була – уся у золоті”. Задунайці прикрашали січову церкву подаяннями, які вони перед смертю заповідали на храм Божий. В той самий час, на відміну від Покровської церкви Нової Січі, серед прикрас церкви задунайських козаків значну частину становили речі, привезені з військових походів проти православних молдаван⁴⁰⁸. Була ще одна різниця між названими храмами Божими – в задунайській січовій церкві були відсутні спеціальні місця для кошового керівництва, і кошовий отаман завжди ставав просто біля правого кліроса.

Як і в період Нової Січі, задунайські козаки мали похідну церкву, яку разом зі священиком брали з собою в далекі походи⁴⁰⁹. Багато хто із задунайців відвідував волоські церкви, якщо не мав можливості отримувати релігійні треби на Січі⁴¹⁰.

Значно більше, ніж у системі церковного будівництва й управління, збереглося спільних з періодом Нової Січі рис у релігійності козаків.

Вони, проголошуючи свою відданість православ'ю, ще більш вороже, ніж до скасування Запорозьких Вольностей, ставились до представників деяких інших релігійних конфесій. Довгий час жорстокі сутички точилися між запорожцями, які оселились на турецьких землях, і козаками-некрасівцями. Останні були нащадками тих розкольників, яких у 1708 р. прихильник Булавіна отаман Гнат Некрасов вивів з Дону під протекцію кримського хана⁴¹¹. Задунайці, які здавна неприязно ставились до розкольників, розпочали боротьбу проти некрасівців під гаслом захисту православ'я. Турки, які не були достатньо обізнані в різниці вірувань задунайців і некрасівців, дивувалися з приводу їхньої ворожнечі: “Ода козак - ода козак [і то козак - і то козак] – та вони ж християни такі ж, як і ви?!”

⁴⁰⁷ Кондратович Ф. Задунайская Сечь. – С. 84.

⁴⁰⁸ Там само. – С. 104.

⁴⁰⁹ Там само. – С. 76.

⁴¹⁰ Иванов П. К истории запорожских козаков после уничтожения Сечи. – С. 33.

⁴¹¹ Скальковський А.О. Історія Нової Січі, або останнього Коша Запорозького. – Дніпропетровськ: Січ, 1994. – С. 582.

Задунайці на це відповідали: "Так що, що християни - християни, да не такі!"⁴¹².

Для задунайців звичаї розкольників здавалися чимось незрозумілим, і про них складалися різноманітні легенди. Згідно з розповіддю Коломійця, розкольникі ченці були "безштаньки" (тобто ходили без штанів, в довгих сорочках) і мешкали в "гніздах" на високих дубах, під якими вони ставили капиці. Серед задунайських козаків були поширені розповіді про розкольників "попів-чаклунів", які заманювали і вбивали колишніх запорожців⁴¹³. Таких людей не можна було вбити ні шаблею, ні ножом, до них неможливо було непомітно наблизитися ні по суші, ні по воді⁴¹⁴. Отже, розкольників чаклунів задунайці надіяли такими ж властивостями, як і запорозьких характерників, що надавало некрасівцям таємничості. Задунайці, не розуміючи і не приймаючи обрядів розкольників, при слушних нагодах опогановали їхні святині, вбивали священників. За розповіддю Коломійця, козак Притика, натрапивши під час полювання на померлого некрасівського ченця, який навіть вважався святим, скинув його з дуба, де той, за звичаєм(?) лежав, "щоб мощі... були", взяв собі червоне сукно, в яке той був загорнутий, і на ченця "зверху, вибачте, ще й напаскудив"⁴¹⁵. Цей випадок став приводом для початку відкритих бойових дій між задунайцями і розкольниками.

Проте, не слід перебільшувати фактор віри в цій боротьбі. Головною причиною, з якої точилася ворожнеча, було прагнення обох сторін єдиноосібно користуватися землями, річками, очеретами, сіллю на спірних територіях⁴¹⁶. Про це свідчить і той факт, що кошовий отаман, довідавшись про вбивство некрасівцями Притики, прибув до розкольників і заявив, що для вирішення справи достатньо грошового відшкодування, і некрасівці, не зважаючи на опоганення їхнього святого, погодилися з ним. Проте кошовий наказав розпочати бойові дії з огляду на те, що нібито розкольники хотіли під час переговорів взяти задунайську делегацію у заручники⁴¹⁷. До того ж, ще до випадку з Притикою Кіш дістав згоду турецьких пашів не втручатися в бойові дії з розкольниками, що повинні були розпочатися з метою вигнання некрасівців з території Дельти.

Вороже ставлення колишніх запорожців до розкольників тим більше має нерелігійні підстави, що до багатьох представників інших конфесій козаки ставилися досить помірковано. Так, колишні запорожці підтримували досить тісні стосунки з турками, неодноразово брали участь у спільних з ними походах. У той самий час у відношенні до своїх єдиновірців, православних християн, задунайські козаки досить часто виступали як вороги.

⁴¹² Кондратович Ф. Задунайская Сечь. – С. 32.

⁴¹³ Там само. – С. 31.

⁴¹⁴ Там само. – С.39-40.

⁴¹⁵ Там само. – С. 31.

⁴¹⁶ Скальковський А.О. Історія Нової Січі, або останнього Коша Запорозького. – С. 583.

⁴¹⁷ Кондратович Ф. Задунайская Сечь. – С. 32.

Так, 15 човнів задунайців брали участь у військових діях проти чорноморських козаків. Задунайські козаки під виглядом чорноморців розвідували розташування російських військ, довідувались про їхні наміри, після чого передавали здобуті відомості туркам. З огляду на це, генерал-поручик М. І. Голенищев-Кутузов наказав чорноморцям носити на правій руці білі пов'язки, щоб їх можна було відрізнити від “невірних запорожців”⁴¹⁸. Задунайські козаки неодноразово брали участь у походах проти православних сербів, албанців і греків. Під час приборкання греків, які повстали за свою незалежність, священники однієї з фортець, що знаходилася в облозі, в повному вбранні, з корогвами, хрестами вийшли на мур і молились. Задунайці, за наказом турків, стріляли разом з турецькими військами в цих православних священників⁴¹⁹. Козаки здійснювали походи і на територію Молдавії. У А. Коломійця із подій війни в Молдавії збереглися спогади головним чином про пограбування, що здійснювалися як греками, так і задунайцями⁴²⁰.

Звичайно, козаки брали участь у війні проти єдиновірців не за власним бажанням, а виконуючи присягу турецькому султану. В піснях, записаних у Тульчі Ф. Кондратовичем, козаки сумували з цього приводу:

“Заприсягнем турчинові на стотридцять год жити.

За все добре, миле браття, під турком жити,

Тільки одне неприємне, що на віру бити!”, та

“Ой, поклонилися турецькому; під ним добре жити.

А за все добре, за одно недобре,

Що брат на брата бити!”⁴²¹.

Багато хто із задунайців повертався з турецьких земель до Російської імперії. А. Гаденко вважав головною причиною цього небажання козаків брати участь у військових походах проти єдиновірців⁴²². Проте є ціла низка інших причин, серед яких і туга козаків за батьківщиною, і небажання заможних задунайців брати участь у військових походах за незгодою товариства на заміну особистої служби наймом, як це було у випадку з А. Коломійцем⁴²³. Причиною переходів козаків до Росії інколи ставали і втеча від покарання за провини, і незадоволення козаків кошовим керівництвом⁴²⁴. Крім того, до повернення козаків на територію імперії заохочував і російський уряд, який прагнув позбавити Туреччину цієї військової сили і припинити втечі селян Лівобережної України до задунайських козаків.

⁴¹⁸ Короленко П. Азовцы. – К., 1891. – С. 5.

⁴¹⁹ Гаденко А.П. Азовское козачье войско (1830-1865). – Кашира: тип. Третьякова, 1912. – С. 35.

⁴²⁰ Кондратович Ф. Задунайская Сечь. – С. 47.

⁴²¹ Там само. – С. 44.

⁴²² Гаденко А.П. Азовское козачье войско (1830-1865). – С. 35-36.

⁴²³ Кондратович Ф. Задунайская Сечь. – С. 14.

⁴²⁴ Короленко П. Азовцы. – К., 1891. – С. 5.

Коли в 1828 р. султан наказав кошовому отаману направити задунайців на підтримку турецької армії у веденні бойових дій проти Росії, Й. Гладкий вирішив готуватися до повернення на територію Російської імперії. Проте, значна частина козаків пропонувала виконати наказ турецького султана, кажучи: “А що, може в Росію хочеш, там ще стоять шибениці,... на яких не встигли нас перевішати”⁴²⁵.

Отже, після 1775 р. у стосунках із сусідами значна частина козаків ще більше, ніж в період Нової Січі, керувалася в своїй діяльності не лише християнськими обов'язками, а і власними політичними й економічними інтересами.

Задунайці зберегли існувавшу в Новій Січі традицію урочистого святкування Покрови. До Січі збирались козаки з найвіддаленіших місць і обирали військову старшину. Після обідні на майдан виносили стіл, клали на нього хрест, Євангеліє, хліб і військові клейноди, які звичайно зберігались, як і в період Нової Січі, в Покровській церкві. Після того, як кошовий цілував Євангеліє, хрест і хліб, він дякував Війську “за хліб, за сіль і за панство” і пропонував обрати нового отамана. Задунайці криком проголошували свою волю, після чого відбувалися урочистий обід і гуляння⁴²⁶. Процедура обрання задунайськими козаками кошового керівництва майже повністю повторювала ту, що існувала у козаків Запорозьких Вольностей.

Багато хто із задунайських козаків, щиро вірячи в Бога, прагнув виконувати всі християнські обов'язки. Деякі з таких осіб ставали священиками або йшли під кінець життя до монастиря. Так, пішов у монастир кошовий отаман Михайло Литвин, який був “дуже серйозною і богобоязливою людиною”⁴²⁷. У тому ж монастирі (Мирнопояні), де перебував М. Литвин, закінчив свій вік і кошовий Гордина; в ньому ж постригся й останній січовий священик, отець Густін, який знаходився разом з козаками за ґратами після виходу Й. Гладкого до Росії. До “Святої Гори”, тобто на Афон, пішов кошовий Мороз, який там був пострижений і, навіть, став архімандритом в одному з грецьких монастирів. Проте козакам, які вирішили присвятити себе служінню Богу, не завжди вдавалося утримати себе від спокуси повернутися до військового життя. Так, вищезгаданий Мороз залишив монастир і став наказним отаманом, після чого брав участь у приборканні грецького повстання⁴²⁸. Деякі козаки, які постриглись у ченці, не поривали зв'язки з Військом і навіть виконували низку його доручень. Під виглядом збору подаянь вони приходили в межі Російської імперії і підмовляли людей до втечі в Туреччину і Молдавію. Такі ченці неодноразово затримувались російськими властями по звинуваченню в шпигунстві⁴²⁹.

⁴²⁵ Гаденко А.П. Азовское козачье войско (1830-1865). – С. 38.

⁴²⁶ Кондратович Ф. Задунайская Сечь. – С. 73-74.

⁴²⁷ Там само. – С. 42.

⁴²⁸ Кондратович Ф. Задунайская Сечь. – С. 43.

⁴²⁹ Иванов П. К истории запорожских козаков после уничтожения Сечи. – С. 26-27.

Ставлення козаків до духовних осіб мало змінилося порівнянно з періодом Нової Січі. Духовенство, яке перебувало на зайнятій задунайськими козаками території, значною мірою залежало від військового керівництва. З огляду на це, духовні особи прагнули догодити козацтву, пристосовувались до їхньої оригінальної релігійності. Проте, деякі духовні особи, що проповідували серед задунайських козаків, мали великий авторитет і тому інколи могли висловлювати свою незгоду з вчинками військового товариства. Священик січової Покровської церкви Лук'ян Куліш в одній із своїх проповідей вказав на невідповідність християнським законам образу життя, який вели козаки. Отець Лук'ян закликав до покаяння всіх, не виключаючи і військову старшину, яку звинуватив якщо не в безпосередній участі, то в сприянні пролиттю християнської крові. Кошовий отаман наказав осавуду запросити Лук'яна Куліша після закінчення служби до паланки аби покарати його за таку промову. Проте за розповіддю Коломійця, отець Лук'ян і кошовому отаману сказав, що “церква у нас вся в золоті, а по вікна в крові християнській, ти цього не бачиш, а я бачу!”⁴³⁰. Невідомо, що сталося після цієї розмови з Лук'яном Кулішем, але Михайло Литвин, як вже згадувалось, після закінчення терміну перебування на посаді кошового отамана пішов, за порадою отця Лук'яна, в ченці. Це було зроблено для того, щоб замолити гріх пролиття християнської крові.

Крім Лук'яна Куліша авторитетом козаків користувався й афонський архімандрит Філарет. Він знаходився на Січі перед початком грецького повстання і в своїх проповідях закликав козаків не брати участі у бойових діях проти християн: “Що ми... будемо воювати з християнами? Краще я вас виведу в Росію”. На проповіді Філарета відгукнулось близько 800 задунайців, які на 28 човнах переправились до Одеси. В нагороду за це афонський архімандрит отримав наперсний хрест⁴³¹.

Констатуючи факт пошани задунайських козаків до деяких духовних осіб, не слід перебільшувати його значення в обумовленості вчинків козацтва. Так, кошовий М. Литвин і до розмови з отцем Лук'яном був богобоязливою людиною, і тому його рішення піти в монастир не випадкове. На рішення ж тих запорожців, які разом з Філаретом залишили Січ і переправились до Російської імперії, вплинули, крім промов архімандрита, і ті причини, про які йшла мова вище⁴³².

Повагою задунайців користувалися і ті священники, які займалися навчанням козаків і їхніх дітей. Завдяки їх зусиллям і прагненню задунайців до освіти значна частина Війська була письменною⁴³³.

⁴³⁰ Кондратович Ф. Задунайская Сечь. – С. 84.

⁴³¹ Кондратович Ф. Задунайская Сечь. – С. 44.

⁴³² Там само. – С. 125, 585-590.

⁴³³ Кондратович Ф. Задунайская Сечь. – С. 108-110.

Задунайці, з повагою ставлячись до деяких священників, не відзначалися шанобливим ставленням до всіх духовних осіб. У поширеній серед задунайського козацтва пісні, записаній в Тульчі Ф. Кондратовичем, співалося:

“Ой, нехай мене не ховають ні попи, ні дяки,

А нехай мене поховають задунайські козаки!

Бо ті попи, бо ті дяки за парами б'ються,

А задунайські козаченьки хоч меду-вина нап'ються!”⁴³⁴.

Козаки, як і в період Нової Січі, з пошаною ставилися до ікон. Зі спогадів запорожців, під час залишення Січі в 1775 р. вони взяли з собою ікону з січової Покровської церкви:

“Ой, як утікали, то усе забирали

І із церков ікони,

Тільки покидали золотую зброю

Та вороні коні...”⁴³⁵.

Задунаєць А. Коломієць розповідав, що ікону Покрови з січової церкви козаки не повезли на човні, а поклали в бігаси і понесли пішки: “Дуже важко було, діди сварились: “Бач, бісів сину, чи ти пам'ятаєш, як ти бігаси з іконою на дорогу кинув?!” Важко було ікону нести!”⁴³⁶. Така повага до ікон значною мірою пояснюється вірою в їхню чудодійну силу, яка спроможна захистити військове товариство, навіть в найскрутніші часи. Перебуваючі у в'язниці козаки вірили, що отримають свободу завдяки святим образам. Так, ті задунайці, які залишились в Туреччині після переходу Й. Гладкого до Російської імперії, були кинуті в Константинопільську в'язницю. Надію на визволення вони покладали на ікону-складень, яка, на їхню думку, виявилась чудодійною, бо, ретельно зачинена ввечері, вранці була відчиненою⁴³⁷.

Отже, в релігійності задунайських козаків було присутньо багато рис, характерних для населення Запорозьких Вольностей. Збереглися в них, щоправда, в значно спрощеному вигляді, і деякі традиції церковного устрою Нової Січі. Проте постійне коливання між прагненням до свободи і необхідністю воювати проти єдиновірців не могли не відбитися на внутрішньому стані товариства і, навіть, дали підставу Ф. Кондратовичу казати про те, що вони призвели до “відомого рода деморалізації, не могли не знизити рівня політичних і соціальних ідеалів, і незмінно вели до... внутрішнього розкладу”⁴³⁸.

Традиції не зникають безслідно. Народна пам'ять є досить стійкою. Тож не виключено, що нащадки тих задунайців, які перейшли разом із Й. Гладким до Російської імперії й оселились на території “Бердянської пустоші”, заснувавши Азовське козацьке військо,

⁴³⁴ Там само. – С. 83.

⁴³⁵ Там само. – С. 17.

⁴³⁶ Там само. – С. 18.

⁴³⁷ Кондратович Ф. Задунайская Сечь. – С. 61.

⁴³⁸ Там само. – С. 115.

зберегли перекази, які стосуються духовного світу своїх предків-задунайців. Дослідження усної історії, проведення історико-етнографічних експедицій колишніми населеними пунктами азовців в цьому контексті може дати досить цікаві матеріали.

Viktoria Konstantinova, Igor Lyman

Religious traditions of Zaporozhzhya Cossacks in Trans Danube

In the article on the basis of mainly memoirs of Trans Danube Cossacks the authors have tried to systemize information about remains of Church system of Zaporozhzhya Vol'nosti, spiritual world of Zaporozhzhya Cossacks in Trans Danube. The causes of similarities and differences in religiousness of representatives of both communities are analyzed.

УДК 94(477):357.1-058.22“1787”

Надія Ченцова, Ганна Швидько

**ЗАПИСКА ГЕНДЬЛОВІКА ПРО БАНАТСЬКИХ ЗАПОРОЖЦІВ:
ІСТОРИЧНЕ ДЖЕРЕЛО ЧИ ПАМ'ЯТКА ІСТОРИОГРАФІЇ?**

Публікація розкриває зміст брошури виданої в Австрії у 1788 р. Ф. Гендльовіком, який описав перебування запорозьких козаків близько 1787 р. на території Баната і Бачського комітату. Полеміка навколо оригіналу має тривалий характер. Брошура видана німецькою мовою, автори здійснили власний переклад, намагались проаналізувати дані щодо побуту та деяких історичних подій пов'язаних з запорозькими козаками.

Важливою сторінкою в історії запорозького козацтва є його доля в задунайський період (1775-1828 рр.) За останні два десятиріччя у вітчизняній історіографії зроблено багато в царині дослідження різних аспектів дослідження історії Задунайської Січі (А.Бачинський, О.Бачинська, І.Сапожников, С.Каюк, Н.Пономаренко, Г.Сергієнко, Л.Маленко та ін.), внаслідок чого суттєво розширилася інформація про задунайських козаків, напрацьована раніше в історичних та етнографічних розвідках Ф.Кондратовича (Вовка), О. Лазаревського, О. Рябініна-Склярєвського, В.Степового (Біднова). Проте зовсім мало відомо про такий факт із історії Задунайської Січі, як переселення у 1785 р. частини козаків під владу Австрійської імперії, де вони поселилися на території Банату, що знаходиться між Дунаєм, нижньою течією річки Тиси, річкою Марош і Трансільванськими Альпами.

У вітчизняній історіографії першою звісткою про переселенців до Баната була невелика замітка Володимира Антоновича в часопису “Киевская старина” за 1882 р. “Поселение запорожцев в Банате”⁴³⁹. Правда, В.Б.Антонович у замітці зауважив, що у львівському “Науковому збірнику” за 1867 р. була вміщена коротка інформація Якова Головацького про переселення запорожців до Банату в 1785 р.

⁴³⁹ В.А. Поселення запорожцев в Банате // Киевская старина. – 1882. – №6, июнь. – С. 549-552.